

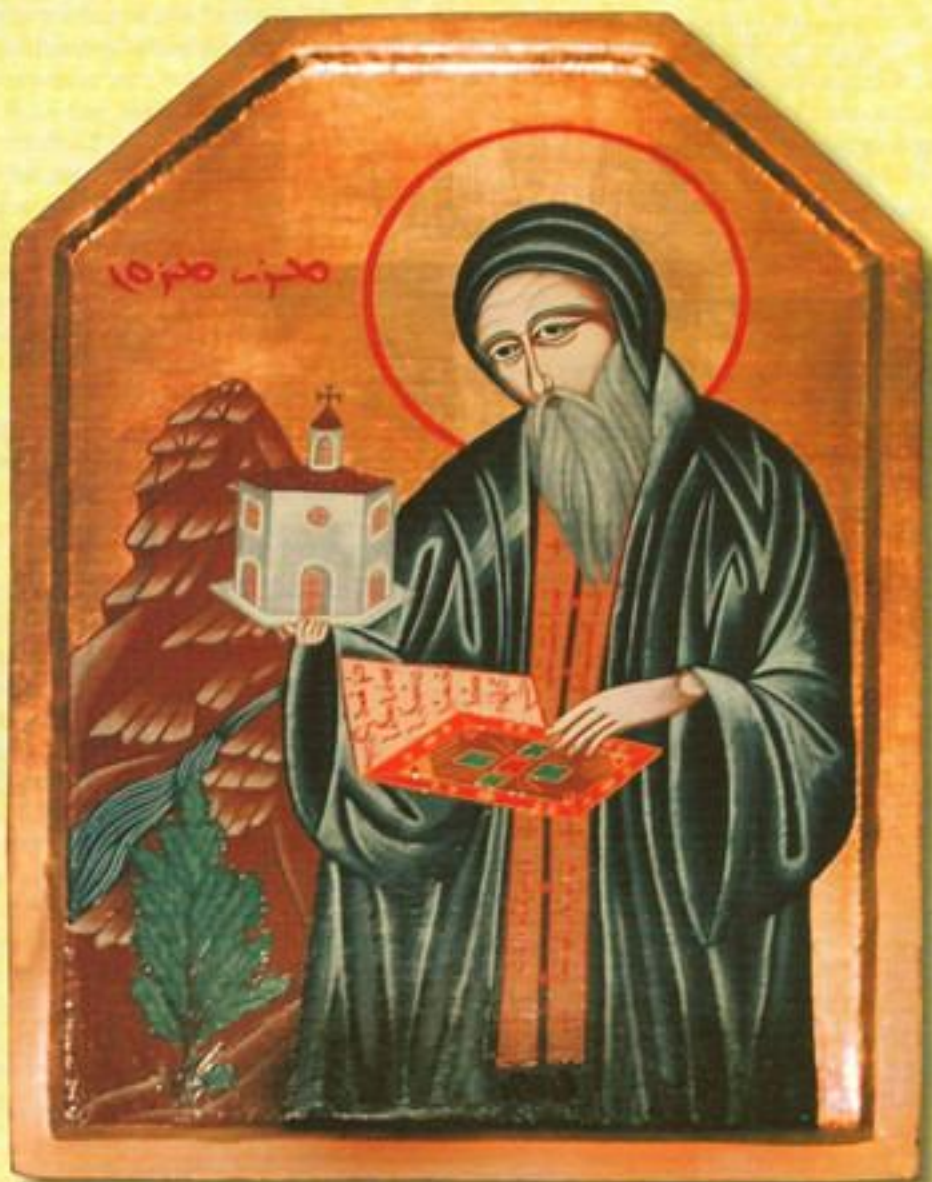
JAARGANG 54

NUMMER 3

MEI-JUNI-JULI 2007

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

Inhoud

- 1 **Oorlog en vrede in de Orthodoxe traditie**
Jim Forest
- 4 **De Suryoye in Södertälje**
Jan Schukkink
- 7 **Transylvaanse idylles**
Bischop Florentin over oecumene
Frans Hoppenbrouwers
- 10 **Gouden Vrijdag**
Leo van Leijsen
- 12 **Begrijpen en vergeven in Oekraïne**
Dolf Langerhuizen
- 14 **De dialectische theologie en Dostojevski**
Interview met Ekaterina Tolstoj
Dolf Bruinsma
- 17 **Synthroniso**
Nieuwe bisschop voor Syrisch-orthodoxen
Leo van Leijsen
- 20 **Korte berichten**

Afvaardiging uit Enschede in sjaals van de Suryoyo voetbalclub in Södertälje in Zweden.

Van de redactie

Deze Pokrof komt uit in het pinksterseizoen. Heel de natuur oogt fris en groen. In Orthodoxe kerken van de Byzantijnse traditie wordt de kerk versierd met jonge takken. Vers gras bedekt de vloer. De komst van de Geest brengt iets totaal nieuws.

Dat nieuwe gold ook Jezus' leerlingen toen ze na de nederdaling van de Geest in zijn naam mensen genazen. In dit nummer besteden we aandacht aan pinksteren met het artikel 'Gouden Vrijdag'. Hierin wordt de vrijdag na pinksteren in de Syrische tradities belicht, waarop het eerste wonder door de apostelen (Hand. 3) feestelijk wordt herdacht.

Naast het interview van Dolf Bruinsma met dr. Ekaterina Tolstoj over Dostojevski's invloed op de protestantse theologie van de vorige eeuw, biedt dit nummer van Pokrof verder veel actuele onderwerpen. Er is weer een Syrisch-orthodoxe leider voor Nederland: Mor Polycarpus. Leo van Leijsen was bij zijn installatie en doet verslag.

Jim Forest schrijft over oorlog en vrede in de Orthodoxe traditie en trekt daarbij vanuit de Vroege Kerk de lijn door naar vandaag. Jan Schukkink signaleert de uitdagingen en de kansen in het Zweedse Södertälje met zijn grote Syrisch-orthodoxe populatie. Frans Hoppenbrouwers schrijft over de kwetsbare kerkelijke verhoudingen in Noord-west-Roemenië en laat daarbij de geünieerde bisschop Florentin aan het woord. In Oekraïne bracht het Oecumenisch Instituut o.l.v. een Orthodox, verbonden met het patriarchaat van Constantinopel, een belangrijke dvd uit over de opheffing van de Grieks-katholieke Kerk in 1946. Dolf Langerhuizen plaatst dit bijzondere initiatief binnen de huidige oecumene in het land.

U allen een goed begin van de zomer toegewenst.

Redactie Pokrof

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord.

Redactie: Wil van den Bercken, Dolf Bruinsma, Geert van Dartel (waarnemend hoofdredacteur), Josephien van Kessel, Dolf Langerhuizen, Leo van Leijsen (redactiesecretaris), Heleen Murre-van den Berg, Huub Vogelelaar.

Administratie en redactiesecretariaat: Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471, e-mail: secretariaat@oecumene.nl, internet: <http://www.oecumene.nl>.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingen dienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementsprijs is € 15,-, giro 5679145 (codes voor overboekingen vanuit buitenland: IBAN: NL 13 PSTB 0005679145 BIC: PSTBNL21) t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch. Voor België: 001-3309231-55, Pokrof t.n.v. Jef Devisscher, Ieperstraat 24, 02300 Turnhout, tel. 014-413927.

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

Oorlog en vrede in de Orthodoxe Traditie

Het thema van oorlog en vrede heeft Christus' volgelingen verontrust en zelfs verdeeld voor het grootste deel van de geschiedenis van het christendom. In elke oorlog is er wel een klein maar toegewijd groepje christenen dat de wapens weigert op te nemen vanwege alomvattende bezwaren tegen bloedvergieten, meer specifieke bezwaren tegen een heel bepaalde oorlog, of - in het geval van geestelijken - vanwege kerkrechtelijke beletsels. Daarnaast is er een grote meerderheid christenen die deelneemt aan elk aspect van het militaire bedrijf zonder enig bezwaar te uiten. Als je hun pastores zou vragen, zou je een zelfde indeling vinden.

Dit is een geheel en al oecumenisch verschijnsel. Het geldt zowel voor Orthodoxen als voor christenen van andere kerken. Wel is het percentage gewetensbezwaarden in kerken in Noord-Amerika en West-Europa groter dan elders in de wereld. Het betreft hier regio's waar gewetensbezwaren wettelijk worden erkend.

Dat het aantal christenen met gewetensbezwaren relatief klein is, kan de indruk wekken dat hun positie op gespannen voet staat met het authentieke christendom. Veel christenen in onze wereld laten zich meer bepalen door hun nationale identiteit dan door hun godsdienstige. Velen gehoorzamen aan het bevel deel te nemen aan oorlog omdat niemand, pastores en bisschoppen inclusief, heeft aangegeven dat er voor christenen redenen zijn zich anders te gedragen. Als we echter kijken naar het getuigenis van het christendom in de eerste eeuwen, dan kunnen degenen die we nu gewetensbe-

zwaarden noemen, als representatiever voor de leer van de Vroege Kerk worden beschouwd.

Evangalie

In Christus' evangelie is een van de meest verrassende elementen de nadruk die Hij legt op liefde – en niet alleen liefde voor de naaste, maar ook voor de vijand. Zijn woorden zijn niet zomaar abstracte aanbevelingen. De evangeliën getuigen ervan dat

Moderne weergave van een Romeins christen die wordt opgeroepen voor militaire dienst. Vaak eindigde hun dienstweigering voor de vrede in executie en martelaarschap.

Hij consequent het goede voorbeeld geeft. Zijn barmhartig handelen betreft niet alleen zijn mede-joden, maar ook degenen die door joden toen als hun vijand werden beschouwd. Zie bij voorbeeld zijn bereidheid de knecht van een Romeinse honderdman te genezen, officier van een onwelkom en onderdrukkend bezettingsleger. Nergens in het evangelie zien we dat Jezus iemand doodt of zijn volgelingen daartoe opdracht geeft.

Vroege Kerk

In de heiligenkalender zien we onder de martelaren van de eerste eeuwen christelijke soldaten die werden terechtgesteld voor hun weigering aan de strijd deel te nemen. Zo is daar Maximilianus van Numidië, een 21-jarige Noord-Afrikaan, opgeroepen voor militaire dienst. Hij weigert de soldateneed af te leggen. Voor het gerecht gedaagd verklaart hij aan de proconsul die hem heeft aangeklaagd: "Ik kan niet vechten voor deze wereld ... Ik ben christen". De proconsul wijst erop dat er christenen in het Romeinse leger dienen. Maximilianus: "Dat is hún zaak! Ik ben ook christen en ik kan geen legerdienst doen". Voor zijn weigering werd Maximilianus onthoofd. Onmiddellijk werd hij door de Kerk als martelaar en heilige beschouwd. Het voorbeeld van heiligen als Maximilianus is niet in tegenspraak met het catechetische onderricht van de Kerk in die tijd.

De Apostolische Canones van de H. Hippolytus (2e eeuw) stellen dat het afzien van doden een voorwaarde is voor de doop (zie kader).

De Kerk wilde soldaten alleen dopen als ze beloofden af te zien van oorlogshandelingen of dodelijk geweld. Dat was een moeilijke, maar niet onmogelijke voorwaarde; een soldaat kon ook een niet-strijdende rol vervullen.

De heidense geleerde Celsus (2e eeuw) veroordeelde de christenen scherp om hun houding ten opzichte van de krijgsmacht: “Als iedereen zo deed, zou niets kunnen voorkomen dat de keizer in uiterste eenzaamheid wordt achtergelaten; met desertie van zijn krijgsmacht zou de keizer de meest wetteloze barbaren in handen vallen”.

Ter verdediging van de toenmalige christelijke praktijk (eerste helft 3e eeuw) reageerde Origenes, een theoloog van de Kerk van Alexandrië, op Celsus: “Christenen is geleerd zich niet tegen hun vijanden te verdedigen. Omdat ze zich aan de wetten van zachtmoedigheid en mensenliefde hebben gehouden, hebben zij van God ontvangen wat ze niet hadden bereikt als hun was toegestaan oorlog te voeren, hoewel ze dat prima hadden kunnen doen”. (Contra Celsum 3, 8).

Christelijke dienstweigering, aldus Origenes, was geen onverschilligheid ten aanzien van maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar juist de hogere plicht een effectieve geestelijke strijd aan te gaan met de krachten van het kwaad.

Omstreeks 177 onderstreepte St. Athenagoras van Athene ook zich niet te verzetten tegen het kwaad: “Want ons is geleerd om iemand die ons slaat niet terug te slaan, noch degenen voor het gerecht te dagen die ons beroven

Uit de Apostolische Canones van St. Hippolytus

“Betreffende de bestuurder en de soldaat: ze mogen niemand doden, ook niet als ze daartoe bevel krijgen... Ieder die met gezag bekleed is en niet de rechtvaardigheid van het Evangelie doet, moet worden uitgesloten en zal niet bidden met de bisschop.”

“[...] Geloofsleerlingen of gelovigen die soldaat willen worden, moeten afgevoerd worden, omdat ze God hebben geminacht.”

“Een christen moet geen soldaat worden, behalve wanneer hij daartoe wordt gedwongen door een autoriteit die het zwaard draagt. Hij mag zich niet belasten met de zonde van het bloed. Maar als hij bloed heeft vergoten, zal hij geen deel hebben aan de mysteriën (sacramenten), tenzij hij is gezuiverd door straf, tranen en geweeklaag”

of uitplunderen. En niet alleen dat: ons is zelfs geleerd ons hoofd te wenden en de andere kant toe te keren wanneer mensen ons mishandelen en op de kaak slaan, en ook om onze mantel te geven als ze onze tuniek wegpakken.”

Ontelbare malen wordt de legerdienst gebruikt als metafoor voor het leven van een christen; Jezus' volgelingen beschreven zichzelf vaak als “soldaten van Christus”, maar nergens in de vroegchristelijke geschriften die bewaard zijn gebleven, vinden we ook maar iets van het zegenen van oorlog of van goedkeuring van militaire dienst.

Constantijn

Zelfs in de tijd van Constantijn ziet men binnen de Kerk een uitgesproken kritische houding ten aanzien van de krijgsmacht. Op het eerste Oecumenische Concilie van Nicea (325), dat werd bijgewoond door de keizer, bepaalde één van de canons die werden uitgevaardigd door de bisschoppen: “Zovelen als er door de genade werden geroepen en de eerste ijver betoonden, hebben hun militaire riem afgelegd, en zijn naderhand teruggekeerd, als honden naar hun

braaksel, zodat sommigen weer terug zijn op hun militaire post.” (Canon XII). Zij werden uitgesloten van de eucharistische liturgie.

Na Constantijn

Na Constantijn begon de houding ten opzichte van deelname van christenen aan oorlog langzaam te verschuiven. De Kerk, niet langer door de staat gezien als vijand, werd nu een partner. Einde 4e, begin 5e eeuw werden de fundamenten gelegd van wat uiteindelijk bekend zou worden als de ‘leer van de rechtvaardige oorlog’. Deze leer hield, onder bepaalde voorwaarden, een rechtvaardiging in van deelname van christenen aan verdedigingsoorlogen. St. Ambrosius († 397) en St. Augustinus († 430) hielden echter ook nu nog vast aan de traditionele opvatting dat christenen zichzelf niet mogen verdedigen. Zij argumenteerden echter dat het een andere kwestie is, wanneer men bij een aanval de eigen gemeenschap militair verdedigt. Beiden benadrukten echter dat het gebod je vijanden lief te hebben in alle omstandigheden van kracht bleef.

De leer van de rechtvaardige oorlog heeft zijn wortels in de antie-

ke wereld. Door de eeuwen heen werd de leer ontwikkeld totdat deze in de middeleeuwen zijn klassieke vorm bereikte. Deze leer wordt hoofdzakelijk geassocieerd met het westers christendom. Fr. Stanley Harakas, professor in de Orthodoxe Theologie, beschrijft in zijn essay 'No Just War in the Fathers' (zie website Orthodox Peace Fellowship: www.incommunion.org, onder zoekwoord: Harakas) zijn zoektocht door de patristische bronnen en Byzantijnse militaire handboeken naar teksten die betrekking hebben op oorlogsvoering: "Ik vond een verbazingwekkende consistentie in de vrijwel geheel negatieve morele beoordeling van oorlog, gepaard aan een erkenning dat oorlog onder bepaalde omstandigheden noodzakelijk kan zijn om onschuldigen te verdedigen en groter kwaad een halt toe te roepen. In dit kader kan oorlog een onvermijdelijk alternatief zijn, maar blijft desondanks kwaad. Geheel afwezig in de traditie is enige vermelding van een 'rechtvaardige' oorlog, nog minder van een 'goede' oorlog. [...] Door de oosters-orthodoxe traditie [...] kan oorlog alleen gezien worden als een 'noodzakelijk kwaad', met alle moeilijkheden en onnauwkeurigheid die een dergelijke betiteling in zich draagt."

Moderne tijd

Hoe anders zijn in vergelijking met de Vroege Kerk de houdingen hedentendage! Wat opvalt bij lokale Orthodoxe Kerken in de afgelopen eeuwen is hun geringe aandacht voor de leer en praktijk van de Vroege Kerk met

betrekking tot oorlog. Daarnaast valt de bereidheid op van pastores en bisschoppen om onkritisch het nationalisme te omhelzen en oorlogen te tolereren of zelfs te zegenen, vooral sinds de 19e eeuw.

Ter verdediging van onze 'afwezige' Kerk en haar preoccupatie met nationale identiteit moeten in herinnering roepen dat het grote drama van de

Moderne icoon van H. Moeder Maria (Skobtsova) (1891-1945), een Franse Russin en recentelijk (2004) gecanoniseerde Orthodoxe heilige. Zij leefde voor de vrede en stierf er ook voor in Ravensbrück. Belangrijke inspirator voor de Orthodox Peace Fellowship (wie meer over deze bijzondere vrouw wil weten, <http://incommunion.org/contents/mother-maria>). (Foto: J. Forest)

Orthodoxie in de landen waarin deze het diepste geworteld is, bestond uit overleven in de meest vijandige omstandigheden. In veel landen leefden Orthodoxen tot voor kort onder onvriendelijke regie van niet-christenen. In die context werd de Kerk de belangrijkste bewaarder van de nationale identiteit. Het is niet verbazingwekkend

dat Orthodoxe christenen uitzaagen naar betere tijden en dat zij diegenen die de dodelijke wapens opnamen om de dag der bevrijding te vervroegen met bewondering en dankbaarheid begroetten.

Nog opmerkelijker is dat, na zeventig jaar Sovjet-bewind dat miljoenen gelovigen het leven kostte, in Rusland geen geweld werd gebruikt om dit atheïstische bewind te beëindigen. Ook kwam er geen golf van vergelding op tegen degenen die aan zoveel mensen leed berokkend hadden.

Wij, Orthodoxen, hebben goed onthouden hoe de Vroege Kerk liturgie vierde. Tot verbazing van andere christenen zijn we blij om uren in de kerk te staan. Maar jammer genoeg zijn we een groot deel van de sociale leer en praktijk van de Vroege Kerk vergeten en zijn we doof geworden voor veel wat de heiligen, inclusief de meest bekende redacteur van de eucharistische liturgie, Johannes Chrysostomos, te zeggen hadden: "Het is zeker fijner en wonderbaarlijker om het denken van de vijand te veranderen dan hem te doden... Het mysterie [van de Eucharistie] vraagt dat we ons niet alleen vrijwaren van geweld, maar van alle vijandigheid, hoe klein ook, want het is het mysterie van de vrede."

Jim Forest

Jim Forest is co-secretaris van de Orthodox Peace Fellowship, een vereniging van Orthodoxe gelovigen, die zich beijvert de principes van het Evangelie toe te passen in conflict-situaties.

*Sportshirts en Maria-icoon.
Kleedkamer van Suryoyo voetbal-
club FC-Assyriska in Södertälje.
(Foto: J. Schukkink)*

De Suryoye in Södertälje

Beelden en beeldvorming

In december 2006 bracht een delegatie van de gemeente Enschede een werkbezoek aan Södertälje, een stad in Zweden¹ met veel Suryoye. De Enschedese afaardiging bestond uit vertegenwoordigers van diverse gemeentelijke afdelingen, de politie en de Universiteit van Leiden. Aanleiding voor de reis vormden de vele verhalen van Enschedese Suryoye over Södertälje: voor de één een walhalla van moderniteit en vooruitgang en voor anderen juist Sodom en Gomorra. Beeldvorming alom.

De overeenkomst tussen Enschede en Södertälje is dat ze in eigen land de grootste concentratie Suryoye herbergen: Enschede 4.000 personen op een bevolking van 155.000 zielen en Södertälje 16.000 op een populatie van 90.000 inwoners. Suryoye

zijn christenen die vanaf de zestiger jaren in de vorige eeuw hun weg hebben gezocht naar West-Europese landen. Ze worden aangeduid met verschillende namen: Syrisch-orthodoxen, Arameeërs, Assyriërs of Suryoye.

Migratiegeschiedenis

Er zijn overeenkomsten, maar ook verschillen in het migratiepatroon van Suryoye naar beide steden. De eerste arbeidsmigranten in Södertälje kwamen rechtstreeks uit Italië, Griekenland en Joegoslavië. Turken vonden hun weg naar Zweden via Duitsland. Velen uit deze lichten gingen in de zeventiger jaren terug vanwege de krimpende arbeidsmarkt. In deze tijd kwam een stroom politieke vluchtelingen uit Latijns-Amerika, Griekenland en Turkije richting Zweden op gang. Zij troffen een stagnerende economie en bijgevolg een krimpende arbeidsmarkt aan.

In deze stroom kwamen ongeveer 300 (christelijke) Libanezen

naar Södertälje. Zij werden uitgenodigd door christelijke organisaties en kregen toestemming via de UNHCR. Ze vonden werkgelegenheid en huisvesting in Södertälje.

Men dacht in Zweden dat het hier om een tijdelijke ontwikkeling ging, vergelijkbaar met de arbeidsmigranten die na werkloosheid weer zouden vertrekken naar de herkomstlanden.

Rond 1975 kwam een eerste golf Suryoye, voornamelijk uit de omgeving van Midyat (Tur Abdin in Zuid-oost-Turkije), naar Södertälje. Het ging om enkele duizenden personen. Dit leidde tot chaos in de stad. Er moest veel geregeld worden op het gebied van opvang, onderwijs, huisvesting en werk.

In 1985 arriveerde een tweede golf. Weer kwamen velen uit Midyat, aangevuld met Syrische staatsburgers. De eerste golf had als het ware een bruggenhoofd gevormd voor de tweede golf. Zo ging het ook in Enschede.

Deze West-Europese steden werden aantrekkelijker omdat er vanwege de aanwezigheid van familie en een eigen kerkelijk verband een infrastructuur ontstond. Tegelijkertijd werden de herkomstgebieden: Tur Abdin (in Zuid-oost-Turkije) en Noord-oost-Syrië minder aantrekkelijk omdat de eigen gemeenschap door de immigratie verzwakte, maar ook vanwege de toenemende politieke onrust en repressie. Een verschil tussen Södertälje en Enschede zit in de opbouw van de Suryoye-bevolking. De voorhoede van de Suryoye in Södertälje bestaat uit inwoners

¹Zweden: 9.030.000 inw., ±70.000 Suryoye.

van Midyat, zeg maar de hoofdstad van Tur Abdin. Dit zijn van oorsprong handelaren en ambachtslieden. Doordat zij als eersten in Turkije met politieke onrust werden geconfronteerd, konden ze als eerste het land verlaten. Velen verkochten winkel en werkplaats. Dit in combinatie met hun handelsvaardigheden verschafte hun een gunstige uitgangspositie voor integratie in Zweden. Dit land bood hun bovendien snel een verblijfsstatus, in tegenstelling tot Nederland. De Suryoye in Nederland, afkomstig uit de kleinere dorpen in Tur Abdin, waren in de regel boeren, die bovendien halsoverkop moesten vluchten, have en goed achterlatend. In Nederland werden ze vervolgens geconfronteerd met een jarenlange asielstrijd die culmineerde in de bezetting van de Sint Janskathedraal in Den Bosch op Goede Vrijdag 1979. Door deze gebeurtenis raakten de Suryoye in de media bekend als 'Kerk-Turken.'

Veelkleurig beeld

Het beeld dat bij vertegenwoordigers van de lokale autoriteiten overheerst, is veelkleurig. Suryoye vormen een hechte gemeenschap met een sterk besef van eigenwaarde en trots. Bloeiend ondernemerschap, een sterk eigen netwerk met veel overlevingsbronnen ook buiten Zweden. Veel inspanningen om hun eigen cultuur te handhaven. Maar ook spanningen die met acculturatie en integratie te maken hebben. Bijvoorbeeld de jonge vrouwen die Zweedse standaarden overnemen en sterk gericht zijn op een ideologie van

gelijkheid en gelijkwaardigheid. Drinken, roken, uitgaan, vrienden en daardoor conflicten met ouders. Maar ook veranderingen in de man-vrouw-verhouding.

Internationale gemeenschap

Boeiend is om ook in Södertälje vast te stellen hoe internationaal de Suryoye-gemeenschap is georiënteerd. Dat blijkt ondermeer uit de familieverhoudingen, maar ook uit de aard van de bedrijvigheid. Suryoye hebben een eigen vorm van etno-marketing geïntroduceerd, waarbij bronnen van de eigen gemeenschap worden ingezet.

Robil Haidari, pr-manager van FC-Assyriska, de voetbalclub: "We voeren een uitgekende marketingstrategie. Onze sponsors, grote bedrijven uit Södertälje, worden gesteund door Suryoye-bedrijven. Deze 'passieve partners' zijn nationaal: vaak kleine bedrijven met een Suryoye-achtergrond (ook in Göteborg) die bij onze grote sponsors kopen." Het is een creatief voorbeeld hoe je de kracht van een migrantengemeenschap kunt inzetten in een marketingstrategie. In Södertälje vormen ze met 20% van de bevolking een maatschappelijke macht. In de toekomst wordt via deze kanalen ook naar Europese en Amerikaanse sponsors gezocht. Deze aanpak wordt opgenomen in de marketing van Södertälje en kan leiden tot een versterking van de eigen organisatie.

Naast FC-Assyriska draagt Suryoye TV bij aan de internationale bekendheid van de aanwezigheid van Suryoye in Södertälje. Deze bekendheid op zich heeft een

aanzuigende werking op christenen die elders in de wereld in de klem dreigen te raken. Zodoende ook de aankomst van ruim 4.000 christelijke Irakezen in korte tijd.

Ondernemerschap

Suryoye hebben een voorkeur voor zelfstandig ondernemen. Zij noemen dit zelf erfelijk, maar het zou ook te maken kunnen hebben met discriminatie op de arbeidsmarkt. Er is in de tijd wel het nodige veranderd in de structuur van de eigen bedrijven. Men begon in de eerste fase met familiekapitaal en dat werd een succes. De familiebanden zijn echter losser geworden; de mensen ervaren minder verplichtingen. Wel overheerst de mening dat ondernemen in familieverband tot een betere spreiding en/of vermindering van risico's leidt: er is immers familiekapitaal achter de hand. 75% Van de werkende Suryoye zou eigenaar van of *shareholder* in een eigen bedrijf zijn. Dit wil niet zeggen dat Suryoye die werkzaam zijn bij een firma, getalsmatig in de minderheid zijn. Ook werknemers kunnen investeren in een familiebedrijf of met een familielid aandelen hebben in een firma.

Het jaar van het zwaard, de 'Seyfo'

In de gesprekken met aartsbischop Mor Julius Abdullah Shabo in Södertälje viel me op dat de genocide (de 'Seyfo,' het jaar van het zwaard, verwijst naar de volkerenmoord tijdens de nadagen van het Ottomaanse rijk in de periode tussen 1900 en 1920) steeds meer centraal komt

te staan als een manier waarop de mensen uitdrukking geven aan hun cultuur en identiteit. Vanuit de verschillende 'afdelingen' of 'stromingen' (meer orthodox of juist meer vrijzinnig) wordt 'de Seyfo' de noemer waarop de mensen hun identiteit omschrijven. In meer seculiere kring was dit al jaren goed gebruik, maar hier viel op dat de bisschop de lotgevallen van zijn familie verbond met de vervolgingen en moorden van een eeuw geleden.

Publicaties vanuit onverdachte academische hoek ondersteunen het streven van de Suryoye naar erkenning van 'hun' genocide. De vondst van een massagraf in Tur Abdin draagt bij aan deze erkenning. Hierover werd veel gepubliceerd in de eigen media. Bovendien heeft David Gaunt, een Zweeds historicus, recentelijk gepubliceerd over de genocide op de christelijke minderheden in het Ottomaanse rijk. Hij weet de grafvondst te duiden in relatie tot de gruwelen van 100 jaar geleden. Hij maakt daarbij gebruik van primaire empirische bronnen. Robert Halaf, Suryoyo en raadslid van de Christen-Democraten: "Als Turkije wil toetreden tot de EU, dan zal dat land zich open moeten stellen voor deze kwestie."

De partij van Halaf heeft medio 2006 in Södertälje een aanvraag gedaan voor het plaatsen van een monument ter herdenking van de Seyfo bij de gemeente. De gehele raad heeft ingestemd. Overigens zitten er in deze gemeenteraad met zo'n 60 zetels 6 Suryoye, verspreid over vier partijen. Het voorstel moet nog verder worden uitgewerkt en

Acculturatie: Suryoye-leerlingen tijdens het Zweedse midwinterfeest.

(Foto: J. Schukkink)

enkele problemen moeten worden opgelost. Bijvoorbeeld, wordt het woord genocide gebruikt? Het monument komt op een publieke plek. Het Turkse consulaat heeft inmiddels wel geprotesteerd. Er zijn intimidaties geweest. Halaf: "In Malmö zou dit gemeentelijk besluit veel moeilijker zijn geweest in verband met de aanwezigheid van Turkse moslims daar."

lets geleerd?

Wat we hebben geleerd is niet in één zin samen te vatten, of het zou moeten zijn: 'door de andere schaalgrootte in Enschede doen we het zo slecht nog niet.' De contacten tussen Suryoye en 'oude Nederlanders' zijn in Enschede doorgaans goed en de overheid is gedecentraliseerd tot het niveau van de wijk, waardoor de overheid geen vreemde is en voor Suryoye en andere inwoners bereikbaar blijft.

De Suryoye in Zweden zijn uitstekende marketeers. Ze deden hun uiterste best om een florisant beeld van hun gemeenschap te geven. In een aantal opzichten is daar ook zeker aanleiding toe. Zie de vele ondernemingen, de voetbalclub en het TV-station. Tegelijkertijd bleef de schaduwzijde onderbelicht: de vier wijken met een aanzienlijke populatie Suryoye met een hoge mate van afhankelijkheid van uitkeringen. Ook hier speelde beeld-

vorming een rol. De succesvolle Suryoye werden door de Suryoye gezien als Suryoye en door de Zweden als Zweden. Met de groeperingen die minder succes hadden op de maatschappelijke ladder lag het precies andersom: de pechvogels waren Suryoye voor de Zweden en Zweden in de ogen van de Suryoye. "Wij kennen ze niet, ze komen niet op onze verenigingen." Of: "Ze zijn verpest door de sterke individualistische moraal van de Zweden."

Om echt veel cijfers boven water te krijgen was de tijd te kort. Bovendien zijn de Suryoye ook voor de Zweden geen bevolkingscategorie die in de basisadministratie wordt opgenomen. Etniciteit is immers afgeleid van nationaliteit. En de Suryoye hebben nooit een eigen natie-staat gevormd.

We hebben met veel vertegenwoordigers van eigen organisaties, de studentenvereniging, FC Assyriska, ondernemers en gemeentelijke instellingen gesproken. Onderzocht wordt of er samenwerking mogelijk is tussen politie, scholen en woningcorporaties uit beide steden.

In april 2007 werd een studieavond georganiseerd waarin de bevindingen nog eens onder de loep zijn genomen en besproken met vertegenwoordigers van de Suryoye-gemeenschap en professionals van instellingen.

Jan Schukkink

Dr. A.J. Schukkink is communicatie-adviseur van de gemeente Enschede. Hij promoveerde als antropoloog (Vrije Universiteit, 2003) op de vestiging van de Suryoye-gemeenschap in Enschede.

Achterste gedeelte van houten Grieks-katholieke kerk in Gherla (Noord-west-Roemenië). (Foto: F. Hoppenbrouwers)

Orthodoxe en de Grieks-katholieke Kerk is een bikkelhard en ongelijk gevecht gaande om kerkelijk eigendom.

Sinds de uitschakeling van dictator Nicolae Ceaușescu in december 1989 hebben Orthodoxen zelfs een tiental kerken afgebroken om te voorkomen dat Grieks-katholieken deze in bezit namen. Nog in mei 2006 ging in Ghiolt een kerk tegen de vlakte, nadat de rechter had bevolen het gebouw aan de voormalige Grieks-katholieke bezitters terug te geven. Sloop heeft de goedkeuring van de hoogste Orthodoxe kerkelijke autoriteiten, terwijl de Roemeense overheid passief toekijkt.

Transylvaanse idylles

Bisschop Florentin over kwijnende oecumene tussen Roemeense Orthodoxen en Grieks-katholieken

De ogen van de Europese kerken zijn dit jaar gericht op de Transylvaanse stad Sibiu, waar in september opnieuw een Europese oecumenische assemblee plaats zal vinden. Als er al verlangen bestaat naar oecumene, en die blijkt enigermate aanwezig, dan is Roemenië een aangewezen plek. Frans Hoppenbrouwers was eind 2006 in Transylvanië en peilde de stemming in Grieks-katholieke en Roemeens-orthodoxe kring. Hij interviewde er de Grieks-katholieke bisschop van Cluj, Florentin Crihălmeanu. Met dit gesprek sluiten we een reeks af van drie artikelen over Roemenië en met name Transylvanië (zie Pokrof 2007, 1 en 2).

Na de val van het communisme in 1989 ontstond de relatie tussen de verschillende kerken amper, en al helemaal niet tussen de Orthodoxe en de Grieks-katholieke Kerk. Tijdens een interview afgelopen november sprak de Grieks-katholieke bisschop van Cluj-Gherla Florentin Crihălmeanu over de relaties met de Orthodoxe Kerk. De kerkleider doorbrak daarmee een opmerkelijk langdurig stilzwijgen.

Zijn bisdom vormt immers de

brandhaard van de gespannen relaties tussen de Roemeens-orthodoxe en de Grieks-katholieke Kerk en het lijkt daarom vreemd dat de bisschop of zijn voorganger aartsbisschop Gheorghe Gutiu niet veel vaker van zich hebben laten horen. Het was echter een offer voor de vrede tussen beide Kerken. Merkwaardiger nog oogt het stilzwijgen van internationale kerkelijke media en deskundigen gezien de talrijke berichten in de Roemeense media: tussen de

Religieus nationalisme

De Roemeens-orthodoxe Kerk is dusdanig gepreoccupeerd met de Roemeense Grieks-katholieke Kerk dat ze extremen niet schuwt. De reden is een diepgevoerd nationalisme dat vooroorlogse wortels heeft, tijdens het communisme in getemde vorm voortwoekerde en nadien in alle openheid aan het daglicht trad. Bisschop Florentin concludeert dat er sprake moet zijn van "diepe haat" en verwijst daarbij naar een recente pastorale brief van de Orthodoxe metropoliet Bartolomeu Anania van Cluj, Alba Iulia, Crișana en Maramures.

Al voor zijn bisschopswijding in 1993 ageerde deze gezaghebbende en machtige kerkleider tegen de Grieks-katholieke opleving. De nu 86-jarige metropoliet, een ultranationalist aldus deskundi-

Bisschop Florentin Crihălmeanu, Grieks-katholiek eparch van Cluj-Gherla. (Foto: F. Hoppenbrouwers)

gen, lokale media en informanten, noemde die opleving “een poging om de nationale geschiedenis” van één land, één volk, één kerk “te vervalsen”. Volgens hem staat er heel wat op het spel: achter de eigendoms kwestie schuilt een ideologische strijd tegen westerse cultuur en Katholieke Kerk. Trouwens, Bartolomeu lijkt geen uitzondering op de regel. In 2005 besloot de bisschoppensynode hem tot metropoliet te benoemen en zijn territorium fors uit te breiden.

Nationalisme is de reden waarom de Orthodoxe Kerk probeert het Grieks-katholieke verleden te verdonkeremen. Kerkinterieurs worden overgeschilderd, kruisbeelden vervangen, prominente graven uit het zicht verplaatst en gedenkplaten aange-

past. Sloop is het ultieme zuiveringsmiddel.

Volgens bisschop Florentin beantwoorden deze handelingen aan een groter plan. “Het gaat wat mij betreft om een gecoördineerde beweging om alle Grieks-katholieke sporen uit te wissen, om te kunnen zeggen: «Jullie zijn nooit hier geweest!». In voormalige Grieks-katholieke kloosters heb ik monniken ontmoet die een verdraaide geschiedenis vertellen om niet over onze Kerk te hoeven spreken.”

“In 2006 verscheen een brochure met een geschiedenis van de Orthodoxe Kerk”, vervolgt de bisschop. “Het verwijst naar voorname maar historisch twijfelachtige momenten. De door de communisten afgedwongen fusie van onze Kerk met de Orthodoxe in 1948 heet daar: redding van de Grieks-katholieke gelovigen van het atheïsme. Ook probeert de auteur onze Kerk neer te zetten als iets buitenlands, iets wat vreemd is aan Roemenië en daarom moet worden uitgedreven.”

Diplomaat-ascet

Voor een jonge bisschop heeft de in 1959 geboren Florentin Crihălmeanu een doorsnee carrière doorlopen. Crihălmeanu werkt na zijn studie als machine-ingenieur bij diverse bedrijven in de regio Cluj en studeert daarnaast heimelijk theologie. In 1990 neemt de ingenieur ontslag, schrijft zich in op het Grieks-katholieke seminarie van Cluj en wordt priester. Florentin behaalt in Rome een diploma bijbelse theologie en keert terug naar Cluj als docent. Daar wordt de bijbeldocent vicaris-generaal

van de eparchie Cluj-Gherla. In 1997 wordt hij hulpbisschop en vijf jaar later bisschop. Bisschop Florentin promoveert in 2005 op Handelingen 2, 2-4.

Een zachte, rustige stem, beheerste gebaren en een lang, broedmager lichaam geven bisschop Florentin een ascetische uitstraling. Een zeker ascetisme geldt ook zijn verbale talenten. Van Florentin wordt gezegd dat hij een diplomaat is die doorgaans zijn woorden weegt en vele slagen om de arm houdt. Soms ontstijgt de bisschop aan zijn reputatie.

Bisschop Florentin, u bent bijna 10 jaar bisschop. U moet zich heen en weer geslingerd voelen tussen opgeven en protesteren als het om het kerkbezit gaat.

“Ik heb nog steeds een gedifferentieerde blik. Het is onmogelijk gebleken om én regels voor alle voorkomende gevallen op te stellen én de dialoog met de Orthodoxen voort te zetten. Daarom moet nu de regering een juridische context verschaffen voor het interkerkelijke gesprek, zodat elk geval afzonderlijk kan worden beoordeeld. Nu is dat onmogelijk. Wanneer een Orthodoxe parochie een kerk wil afstaan wil de dorpspriester of de metropoliet niet, en als die akkoord zijn, weigeren de parochianen.”

“Op verzoek van de staatssecretaris van religieuze zaken, Adrian Lemeni, een Orthodoxe theoloog, hebben wij bisschoppen in november 2005 een restitutiemodel opgesteld. Van 2600 objecten willen we er 300 terug ontvangen, omdat volledige teruggave en terugkeer naar de

situatie van vóór 1948 irreal is. Allereerst gaat het om belangrijke historische plekken, bijvoorbeeld de kathedraal in mijn bischoppelijke zusterstad Gherla en het bedevaartklooster van Nicula. Verder hebben we verschillende verdeelsleutels bedacht voor stad en platteland.”

nog, maar er zitten scheuren in de muren. Kardinaal Schönborn van Wenen kwam vorig jaar op bezoek en stelde voor de restauratie van dit Grieks-katholieke historische erfgoed te financieren, maar Bartolomeu zei dat de fundering slecht was en dat de kerk ging instorten. De kerkto-

uit. Hij wordt daarom als 't zwarte schaap van zijn Kerk beschouwd. Hoewel het aartsbisdom Timișoara deels samenvalt met het Grieks-katholieke bisdom Lugoj was de metropoliet geen lid van de Grieks-katholiek/Orthodoxe commissie die tussen 1990 en 2004 tot de restitutie van slechts 16 kerken besloot. Metropoliet Nicolae is een spiritueel man die onze Kerk waarlijk lief heeft. Hij kent onze fouten, maar ontleent er geen motief voor haat aan.”

De Orthodoxe priesters en bisschoppen van Transylvarië besluiten eind 17e eeuw tot een unie met de Rooms-katholieke Kerk. Na de officiële erkenning van pauselijk gezag, vagevuur en *filioque* ontstaat in 1700 de Roemeense Grieks-katholieke of geünieerde Kerk. Ze behoudt Orthodox kerkrecht en liturgie, en daarom zijn de verschillen met de huidige Roemeens-orthodoxe Kerk relatief klein.

De unie is mede gericht op de culturele emancipatie van de Roemeense bevolking, waartoe de geünieerde kerk een essentiële bijdrage zal leveren. Na de aansluiting van Hongaars Transylvarië bij Roemenië in 1918 erkent de staat de Grieks-katholieke Kerk als “tweede nationale kerk”. De eerste nationale kerk, de Roemeense Orthodoxie, bestrijdt sindsdien de nummer twee die het ideaal van één land, één volk, één kerk doorbreekt.

De Grieks-katholieke Kerk was van 1948 tot 1990 verboden en haar kerken, scholen en parochiehuizen kwamen in handen van de Orthodoxe Kerk. Daarvan werd slechts 4 procent teruggegeven. Kerken gaan zelfs onder de slopershamer om teruggave te verhinderen, het laatst in Ghiolt in mei 2006. (Voor foto's van de sloop,

zie: www.bru.ro/wp-gallery2.php?g2_itemId=1369).

Er zijn nu nog slechts 300.000 Grieks-katholieke gelovigen tegenover 16 miljoen Orthodoxen.

Wat is er van dat plan geworden?

“We wachten nog altijd op Lemeni's antwoord, maar in april 2006 kwam de burgemeester van Cluj en voorzitter van de *Partidul Democrat*, Emil Boc, met een plan. Kerken moesten proportioneel worden verdeeld. Tegen Lemeni hebben we gezegd dat zoiets niet kan. Het zou betekenen dat wanneer er een kerk is voor 100 Grieks-katholieken en 2000 Orthodoxen, dat we bijvoorbeeld een kerktoeren krijgen, of een kerkdeur. Ik bedoel: nergens wordt uitgelegd wat *proportionaliteit* betekent.”

“Het is een urgente kwestie. Neem ons oude klooster in Nicula waar metropoliet Bartolomeu een nieuwe bedevaartskerk bouwt. De oude staat er

rens staan uit hun lood, maar hoe lang nog? Werklieden hebben ingegrepen om de vernietiging van het kerkgebouw te bespoedigen. Men heeft graven verplaatst van de apsis naar een uithoek van het terrein zonder toestemming van de overheid.”

Krijgt u ook steun voor uw zaak?

“Ja, bijvoorbeeld, wanneer een politicus zijn of haar Grieks-katholieke wortels durft te laten zien. Van de politieke partijen is de *Partidul National Liberal* de enige die onze zaak ondersteunt. In de Roemeens-orthodoxe Kerk hoeven we niet op veel medeleven of hulp te rekenen.”

“Metropoliet Nicolae Corneanu van Timișoara is een uitzondering en komt daar openlijk voor

Haat?

“Bij sommige kerkleiders, jazer. In 2004 schreef metropoliet Bartolomeu een brief aan zijn gelovigen, waarin hij beschrijft hoe de dialoog tussen onze kerken werd verbroken. Die brief beslaat vier pagina's en bevat twee tamelijk extremistische zinnen. Eerst schrijft de hiërarch hoe de Grieks-katholieke Kerk sinds haar creatie alleen maar het Roemeense volk heeft verdeeld. Grotesker is zijn verwijt dat de paus zich wel voor kruistochten en inquisitie heeft verontschuldigd, maar niet voor de vereniging van de Roemeense Grieks-katholieke Kerk met Rome.”

“Daarom zeg ik: bij sommigen bestaat diepe haat. Immers, dit zijn de argumenten die in 1948 bij de opheffing van onze Kerk naar voren werden gebracht. We zijn een slijtzwam in het Roemeense volk; een funest westerse product.”

Frans Hoppenbrouwers

Frans Hoppenbrouwers is studie-secretaris bij de stichting Communiantes.

*Pinksteren, nederdaling van de heilige Geest. Modern glas-in-loodraam naar oud Syrisch handschrift, Syrisch-orthodox klooster Sint-Efrem in Glane.
(Foto: L. van Leijssen)*

stil bij de thema's die in deze teksten centraal staan.

Thema's

Vooral de volgende thema's vinden we terug in de teksten over de Gouden Vrijdag:

1. Hand. 3, en daarmee ook de 'Gouden Vrijdag', gaat om het eerste wonder door de apostelen, in Jezus' naam, nadat zij hiertoe waren uitgerust door de nederdaling van de H. Geest op de zondag er net voor!

2. Het is behalve een pinksterverhaal, ook een paasverhaal, een verrijzenisverhaal: de lamme man wordt opgeroepen op te staan.

3. De lamme man uit Hand. 3 overstijgt zijn individuele geval: hij is een *typos*, een type. Je zou *typos* hier ook kunnen vertalen met 'symbool'. Met andere woorden, hij staat voor meer dan zichzelf: het collectivum van de mensheid, de kerk, maar ook voor iedere mens afzonderlijk, de innerlijke mens, en zelfs Christus (zie 4 hieronder).

4. Het verhaal wordt opgevat als een oproep om ten opzichte van de behoeftige en arme naaste medemenselijkheid en barmhartigheid te betrachten, en zo "de hongerige Christus te voeden die zich voortdurend ophoudt bij de Heilige Poorten" (Severus van Antiochië).

5. Het 'goud' dat de man ontvangt, is allereerst de genade van God en als gevolg daarvan de genezing.

Gouden Vrijdag Uitstraling van Pinksteren

In de drie Syrische tradities (van Oost-Syriërs, Syrisch-orthodoxen en Maronieten) wordt al sinds de 6e eeuw op de vrijdag na Pinksteren Hand. 3 gelezen. Dit verhaal waar Petrus aan de ingang van de tempel tegen een lamme bedelaar zegt dat hij geen goud of zilver heeft, maar wel iets beters, geeft deze dag een eigen feestelijke 'gouden' kleur. Vandaar zijn - zeer oude - naam 'Gouden Vrijdag'.

Gouden Vrijdag schijnt te zijn ontstaan in Mesopotamië, maar al gauw te zijn overgewaaid naar het westelijker gelegen Antiochië. Naast het eerste deel van Hand. 3 worden hieronder enkele

meditatieve teksten uit zowel de Oost-Syrische als de Syrisch-orthodoxe tradities geboden: citaten uit twee preken én uit beider liturgische erfgoed. Maar eerst staan we voor een moment

Handelingen

1 Eens gingen Petrus en Johannes op de gebedstijd - het negende uur - naar de tempel. 2 Nu was er een man, al vanaf de moederschoot verlamd, die elke dag daarheen werd gedragen en bij de tempelingang, die de Schone heet, werd neergezet om een aalmoes te vragen aan de mensen die de tempel ingingen. 3 Toen hij Petrus en Johannes zag, die juist de tempel wilden binnengaan, vroeg hij om een aalmoes. 4 Petrus keek hem doordringend aan, evenals Johannes, en zei: 'Kijk ons eens aan!' 5 Hij hield het oog op hen gericht, in de veronderstelling iets van hen te krijgen. 6 Maar Petrus zei: 'Zilver en goud bezit ik niet, maar wat ik heb, dat geef ik u: in naam van Jezus Christus de Nazoreeër, kom overeind en loop.' 7 Hij pakte hem bij zijn rechterhand en hielp hem overeind. Meteen kwam er kracht in zijn voeten en enkels; 8 met een sprong ging hij staan en hij liep en hij ging met hen de tempel binnen, lopend en springend en God prijzend.

[Hand 3:1-8, Willibrordvertaling 1995]

Eerste genezingswonder in Jezus' naam

«Gezegend zij de Messias onze Heer, die de heilige Geest aan zijn apostelen heeft geschonken

en ze de wereld in heeft gestuurd om de ziekten en zwakten te genezen.»

[Gouden Vrijdag, Oost-Syrische liturgie]

«De Zoon van God gaf de Geest met kracht aan zijn apostelen. [...]

Petrus en Johannes hadden geen goud, maar ze hadden de macht om al degenen die ziek zijn te genezen. [...]

Wij die vandaag de gedachtenis vieren van dit nieuwe en eerste wonder, o Heer, wij komen bij U bedelen en smeken U, dat U ons allen wilt bevestigen in hoop op U en geloof in U.»

[Gouden Vrijdag, Syrisch-orthodoxe feestbrevier]

Verrijzenisverhaal

«Petrus zei tegen de gehandicapte man: [...] "Sta op en loop, jij die nooit gelopen hebt! Opdat jij met het totaal nieuwe feit van jouw lopen sámen met ons getuigt van het totaal nieuwe van Christus' Opstanding.»

[Hnana van Adiabene, ± 600, 'Uitleg van de Gouden Vrijdag', Oost-Syrische traditie]

«De genezing had plaats op vrijdag, de dag waarop Onze Heer heeft geleden, opdat voor de-genen voor wie het lijden van Onze Heer voorwerp van twijfel was, het lopen van de gehandicapte reden tot geloof in Zijn verrijzenis zou zijn.»

[Hnana van Adiabene, a.w.]

Zichzelf overstijgend symbool

«De feiten die op een historische manier plaatsvonden, dragen een verborgen rijkdom aan wijsheid in zich. Deze lamme gaat namelijk door voor de typos van heel de mensheid, dat wil zeggen de Kerk. [...] Terwijl zij dood was, heeft Christus haar doen leven, door met zijn eigen dood diegene te verbrijzelen (satan, red.) die haar in de macht van de dood had gebracht.»

[Severus van Antiochië, ± 500, '74e Preek in de Kathedraal', Syrisch-orthodoxe traditie]

«De lamme die werd genezen door Simon en Johannes, vertegenwoordigt deze verlamde wereld. [...] Zoals hij lam was vanaf de moederschoot, zo was de Schepping verlamd totdat de Heer verscheen.»

[Gouden Vrijdag, Syrisch-orthodoxe feestbrevier]

Help de arme!

«De reden dat de lamme aan Petrus en Johannes om steun vroeg, is om aan te tonen dat de barmhartigheid en naastenliefde ten opzichte van de behoeftige noodzakelijk is, zelfs voor degenen die in deugdzaamheid op de apostelen lijken terwijl ze in de tempel gaan bidden.

Ook u, als u met een zelfde houding hierheen bent gekomen en een liefderijke hand naar de armen hebt uitgestoken, bent waarlijk opgegaan naar de Schone Poort en hebt van deze opgang geen leugen gemaakt.»

[Severus van Antiochië, a.w.]

Gods genade

«De lamme verwachtte goud te krijgen van Petrus en Johannes. Deze schonken hem een gift kostbaarder dan goud, een gave die zélf 'zuiver goud' wordt genoemd door de zalige David: 'Het kleed van de koningsdochter', zegt hij, 'is geweven met zuiver goud' [ps 45: 14]. En mét de gave van de Geest ontvangt de lamme ook de genezing van zijn kreupelheid.»

[Hnana van Adiabene, a.w.]

Prof. Antoine Arjakovski van het Oecumenisch Instituut in gesprek met bisschop Avgustin, aartsbisschop van L'wiw en Galicië, van de Oekraïense Orthodoxe Kerk van het patriarchaat Moskou. Bisschop Avgustin was aanwezig op de conferentie Oecumenisme, Fundamentalisme en Interreligieuze Dialoog, april 2007, op de Ukrainian Catholic University. (Foto: H. Zorgdrager)

Begrijpen en vergeven in Oekraïne

Oecumene bescheiden maar onomkeerbaar

De Grieks-katholieke Kerk in Oekraïne heeft sinds haar ontstaan in 1596 met de Unie van Brest-Litovsk een zeer bewogen geschiedenis gehad. Deze geuniteerde Kerk viert de Orthodoxe liturgie, kent de oosterse kerkstructuur, leeft vanuit de oosterse spiritualiteit en heeft gehuwde priesters. Ze erkent daarnaast het primaatschap van de paus en leeft in eenheid met Rome. Door de dramatische politieke ontwikkelingen in de twintigste eeuw, hebben de Grieks-katholieken in Oekraïne zware vernederingen te verduren gehad.

Vers in het geheugen ligt nog hoe na de Tweede Wereldoorlog het Sovjetregime van Stalin de Grieks-katholieken verplichtte naar de Russisch-orthodoxe Kerk over te gaan. Een rechtvaardiging voor deze liquidatie werd gevonden in de Oekraïens-nationalistische aspiraties van de Grieks-katholieken en hun aanvankelijke openlijke steun aan de nazi's. En de band met het Vaticaan werd door Stalin gezien als ongewenste invloed van een imperialistische macht.

De synode van L'wiw

Op 2 april 1945 werden metropoliët Josyf Slipyj en al de Oekraïense Grieks-katholieke bisschoppen gearresteerd. Op 10 maart 1946 werd de Grieks-katholieke Kerk opgeheven door

een (illegale) synode van L'wiw (Lemberg), die door Stalin was samengeroepen. Deze synode bestond uit Orthodoxe bisschoppen en priesters (deels voormalige Grieks-katholieken) en stond onder aanzienlijke invloed van de KGB.

De vijf miljoen Grieks-katholieken in Oekraïne werden gedwongen ingelijfd bij het Orthodoxe patriarchaat van Moskou. Wie dat weigerde werd gedeporteerd naar Siberië, waarbij menigeen omkwam. Kerken werden gesloten en priesters en gelovigen veroordeeld tot ballingschap of tot een clandestien bestaan.

Pas vanaf 1988, met de perestrojka van Michail Gorbatsjov, kreeg de Grieks-katholieke Kerk opnieuw officieel bestaansrecht en veroverde ze opnieuw - en soms letterlijk

- terrein en kerkgebouwen. Tot voor enkele jaren beperkte de Grieks-katholieke aanwezigheid zich vooral tot West-Oekraïne; op 24 augustus 2005 verhuisde de zetel van deze Kerk van L'wiw naar de hoofdstad Kiev.

Voor de Russisch-orthodoxe Kerk, die een belangrijke presentie heeft in Oekraïne, ligt deze verhuizing gevoelig. Er wordt gevreesd voor de oprichting van een Grieks-katholiek patriarchaat; een wens die bij veel bisschoppen, priesters en gelovigen van de Grieks-katholieke Kerk inderdaad leeft. Deze menen dat de paus met de toekenning van het patriarchale statuut volwaardig respect laat zien voor hun Grieks-katholieke Kerk. Zo'n statuut zou bijna volledige bestuurlijke autonomie en daarmee een einde aan de inmenging van Rome betekenen, alsook een hogere status inhouden.

Kerkelijke verhoudingen in Oekraïne

De kerkelijke verhoudingen in Oekraïne zijn uitermate complex. Aan goede relaties tussen kerken schort het nogal, zacht uitgedrukt. Als er al contacten zijn - en die zijn er - dan betreft het individuele personen, maar ze bestaan niet op institutioneel niveau. Naast de grote Grieks-

katholieke Kerk is er een kleine Latijns-katholieke gemeenschap en ook zijn er diverse kerken uit de Reformatie.

De Orthodoxen leven niet alleen in spanning met de Kerk van Rome, maar kampen ook met interne verdeeldheid. Naast de grote Oekraïens-orthodoxe Kerk die onder het patriarchaat van Moskou ressorteert, zijn er nog twee onafhankelijke Orthodoxe groeperingen: de Oekraïens-orthodoxe Kerk van het patriarchaat van Kiev en de Oekraïense Autocefale Kerk. Beide laatste kerken zijn internationaal niet erkend, maar zoeken wel toenadering tot het Oecumenisch patriarchaat van Constantinopel.

Begrijpen en vergeven

Wie wil werken aan goede oecumenische verhoudingen en positieve relaties tussen de kerken in Oekraïne, wacht een niet gemakkelijke taak. Er is een lange weg te gaan, maar hoopvolle tekenen en initiatieven zijn er ook. De *Ukrainian Catholic University* (UCU) in L'wiw heeft twee jaar geleden een initiatief genomen dat van belang is voor de oecumene. Aan de UCU is sinds 2005 een Ecumenical Institute gevestigd, geleid door dr. Antoine Arjakovski, een Fransman verbonden met het Oecumenisch patriarchaat van Constantinopel. Dit Oecumenisch Instituut benadrukt het belang van wetenschappelijk onderzoek, gezamenlijk gebed, gemeenschappelijk geloofsleven, ontmoeting, vriendschap en solidariteit.

Dr. Arjakovski heeft het initiatief genomen tot het maken van een serie documentaires. Daarin worden kwesties belicht die van

belang zijn voor de oecumene in Oekraïne. Het Oecumenisch Instituut wil hiermee de pijn van het verleden onder ogen zien en openingen geven voor betere verhoudingen tussen de kerken. De eerste documentaire is in 2006 uitgezonden door een televisiekanaal in West-Oekraïne. De titel - ik geef hier die van de Engelstalige versie - is 'To Understand and to Forgive' (Begrijpen en vergeven)¹. De kwestie die in deze documentaire voor het voetlicht wordt gebracht is de politieke liquidatie van de Grieks-katholieke Kerk en haar gedwongen opname in de Orthodoxe Kerk van het patriarchaat Moskou.

Het vijftigjarig 'jubileum' in 1996 van de illegale synode van L'viv vormde voor dr. Arjakovski en het Oecumenisch Instituut de aanleiding tot het maken van deze documentaire.

De documentaire die op dvd is verschenen en een klein half uur duurt, is indrukwekkend om te zien en te beluisteren. In vogelvlucht wordt de dramatische geschiedenis van de Grieks-Katholieke Kerk in Oekraïne getoond. De ontluisterende en soms gruwelijke beelden van terreur, vernieling van kerken en mensen door de Sovjets, tonen een - in het westen - bijna vergeten geschiedenis. Maar juist deze historie is tot op vandaag bepalend voor de negatieve verhoudingen tussen de kerken. De heldere en gepassioneerde commentaren van mensen van de *Ukrainian Catholic University* (rector Borys Gudziak, historica Svitlana Hurkina, godsdienstwetenschapper Andrii Yurash, kerk-historicus Oleh Turii) laten een

geluid horen van een jongere generatie. Het betreft een generatie die recht wil doen aan de feiten en de ideologisch herschreven geschiedenis uit het Sovjet-tijdperk als propaganda ontmaskert. Iedereen, zo is hun boodschap, moet weten wat er werkelijk gebeurd is, en waarom. Pijn en wonden gaan niet weg door de geschiedenis te vervalsen. Begrijp en vergeef, ontmasker de gegroeide vooroordelen over elkaar! Dan is er een weg naar heling en verzoening.

Samen martelaren gedenken

De Orthodoxe Kerk van het patriarchaat Moskou heeft tot op heden nooit erkend dat het met de synode van L'wiw om een onwettige daad ging. Ze viert tot op vandaag deze gebeurtenis als een feest van 'herstel van de Orthodoxe eenheid'. Dat maakt de inhoud van de documentaire 'To Understand and to Forgive' brisant en actueel voor de kerkelijke verhoudingen in Oekraïne. Rector Borys Gudziak merkt aan het einde van de documentaire op dat ook de Russisch-orthodoxe Kerk ontelbare slachtoffers heeft verloren aan de Stalinterreur. Hij wenst dat Grieks-katholieken en Russisch-orthodoxen op een dag samen kunnen bidden om hun martelaren als voorbeelden te gedenken.

Dolf Langerhuizen

¹To Understand and to Forgive, documentaire film, 25 min., versies in Oekraïens, Russisch, Frans, Engels. Uitgave van: Institute of Ecumenical Studies (Ukrainian Catholic University), L'wiw 2006. De dvd is te verkrijgen bij: Institute of Ecumenical Studies, t.a.v. Halyna Korpalo, e-mail: ies@ucu.edu.ua

Dr. Ekaterina Tolstoj

kwam later ook de affiniteit met de Protestantse Kerk.”

Is het gemakkelijk onderzoek te doen in Nederland?

Gemakkelijker dan in Rusland?

“Zowel de studie als het onderzoek in Nederland vond ik geweldig. Een kleine universiteit zoals in Kampen gaf altijd ruimte voor persoonlijke contacten, er waren fantastische faciliteiten. Het archiefonderzoek is in het Westen altijd vriendelijker en ‘makkelijker’ geweest in vergelijking met dat in Rusland. In de Russische archieven is men over het algemeen bureaucratisch en minder behulpzaam.”

Gaat dit proefschrift vooral over Dostojevski, of vooral over de dialectische theologie?

“Als bij de caleidoscoop is de eigenlijke samenhang van de aspecten van de mens te vinden in de beweging van de glasschijfjes, en niet in het statische patroon van een stilstaande caleidoscoop. Vanuit deze gedachte benader ik het thema van de dialectische theologie en Dostojevski.

In deel één zet ik de methode uiteen, op basis van het denken van Michail M. Bachtin (Russisch literatuurwetenschapper 1895-1975, DB). Het belangrijkste methodische inzicht is, dat ik pleit om naast de auteur ook de ‘biografische’ mens te onderscheiden.” Tolstoj maakt onderscheid tussen de ‘schrijver’ Dostojevski en de ‘mens’ Dostojevski, de privé persoon.

“In deel twee schets ik de geloofsvoorstellingen en geloofsovertui-

De dialectische theologie en Dostojevski

Dostojevski was een belangrijk Russisch schrijver uit de negentiende eeuw (1821-1881). Aan de twintigste-eeuwse protestantse theologen Karl Barth (Zwitserland, 1886-1968) en Eduard Thurneysen (Zwitserland, 1888-1977), de kopstukken van de zogeheten ‘dialectische theologie’, gingen Dostojevski’s godsdienstige ideeën niet ongemerkt voorbij. Wat is het verband?

De theologe Ekaterina Tolstoj promoveerde eind vorig jaar op haar proefschrift ‘Caleidoscoop. F.M. Dostojevski en de vroege dialectische theologie’ (theologische uitgeverij NARRATIO).

Behalve belangwekkend is het ook nog prettig leesbaar. Dolf Bruinsma interviewde de auteur.

Kunt u iets over uw leven vertellen?

“Mijn levensloop kan als een illustratie dienen van de vluchtigheid van al het menselijke. Ik noem alleen de belangrijkste mijlpalen: ik ben geboren in 1970 in Leningrad, nú Sint-Petersburg. In Leningrad heb ik aan het Pedagogische Instituut gestudeerd. In Nederland ben ik afgestudeerd aan de Theologische Universiteit van Kampen - die nu, samen met Leiden en Utrecht, de Protestantse Theologische Universiteit heet.”

Waarom studeerde u in Kampen? Heeft u affiniteit met de Protestantse Kerk?

“Ik ben in 1991 als vluchteling naar Nederland gekomen. Ik had toen al een tweeling van anderhalf, maar ik wilde graag een studie afmaken. ‘Toevallig’ kwam ik in Kampen terecht. Maar u zult begrijpen dat ik niet echt in het ‘toeval’ geloof. Ik had op dat moment niet bepaald een affiniteit met enige kerk. Theologie leek mij gewoon een interessante studie. En ik heb nooit spijt gehad van mijn keuze. Daarom

gingen van Fjodor Michajlovitsj Dostojevski. Ik ga in dat deel alleen uit van zijn 'egodocumenten'. Hiermee geef ik tevens de grenzen aan van ons inzicht in de biografische mens Dostojevski en zijn geloof. Een soort keerzijde van deze benadering vormt deel drie, waar ik de receptie van Dostojevski in de vroege dialectische theologie bespreek aan de hand van het boekje *Dostojevski* van Eduard Thurneysen uit 1921 en van Karl Barths beroemde *Römerbrief II* uit 1922."

Kunt u in het kort iets over de uitgangspunten van Bachtin vertellen?

"Bachtin zag in Dostojevski's romans een nieuw genre, de 'polyfonie'. De 'polyfonie van stemmen' houdt in dat alle personages een eigen stem hebben, en zelfstandig zijn ten opzichte van de verteller, de auteur en de lezer. Een alwetende verteller is in de polyfone roman niet te vinden. De dialoog wordt nooit afgesloten.

Dostojevski heeft aan het einde van zijn leven geschreven dat hij zijn leven lang naar 'de mens in de mens' heeft gezocht. 'De mens in de mens' is de individuele religieuze kern van het personage. Het personage heeft bepaalde religieuze voorstellingen die de auteur Dostojevski aan hem (of haar) heeft toebedeeld, en die oorspronkelijk uit diens gedachtenwereld voortkomen. Juist de onafgeslotenheid, de uiteindelijke ongrijpbaarheid van de verhouding van het personage tot God is analoog aan de verhouding tot God van de werkelijke mensen, onder wie Dostojevski zelf.

De religiositeit van het personage valt nooit met die van zijn literaire schepper samen, zelfs wanneer de schepper het personage zijn eigen gedachten letterlijk laat herhalen. De religieuze 'waarheid' van het personage ligt in zijn verhouding tot God."

Van welke geschriften van Dostojevski heeft u gebruik gemaakt, en op welke wijze? Wat is de rol van de ego-documenten?

"Ik heb zowel de romans besproken als de ego-documenten. Met 'ego-documenten' bedoel ik alle teksten van Dostojevski waarvan kan worden aangenomen dat hij daarin zijn persoonlijke positie uitspreekt. Ik geef een verantwoording van de meer dogmatische geloofsartikelen die ik daar aantref, en anderzijds het existentieel moment van zijn geloof: het wat en het hoe van het geloof. In de literatuur over Dostojevski is nooit strikt onderscheid gemaakt tussen de ego-documenten en het literaire oeuvre.

De functie van de twijfel in de existentiële geloofsbeleving weerspiegelt zich in een dagboekfragment van 16 april 1864. Dit fragment is geschreven één dag na de dood van Dostojevski's eerste vrouw. Tegen zijn twijfel en vertwijfeling in overdenkt hij een aantal van de voor hem belangrijkste geloofsvoorstellingen. Het fragment bevat inhoudelijk de geloofsthema's die hem ook in de andere ego-documenten bezig houden: het geloof in Christus als Godmens (in het bijzonder zijn gebod van naastenliefde) en het geloof in de onsterfelijkheid van de ziel. Zo komt zijn existentiële twijfel mede tot uiting in de filosofische vorm van het frag-

ment. Bij voorbeeld: hij ontvouwt zijn gedachten als een logische redenering. Hij maakt daarbij zelf logische fouten. Deze fouten in zijn redenering laten volgens mij de spanning tussen twijfel en geloof zien, waarbij het geloof het primaat behoudt."

Wat is dialectische theologie eigenlijk?

"Dialectische theologie is één van de belangrijkste stromingen binnen de protestantse theologie van de twintigste eeuw geweest. Voor dit interview is belangrijk dat Barth en Thurneysen God en mens radicaal tegenover elkaar hebben gesteld. Barth en Thurneysen zien in hun theologie van begin jaren twintig God en mens als strikt gescheiden. God is voor hen absoluut onkenbaar en ontoegankelijk - theologisch heet dat 'transcendent' -, en ze concentreren zich dan niet op de individuele mens, maar op die transcendente God. Dostojevski ziet de mens en God in tegenstelling tot Barth en Thurneysen niet als gescheiden, en Dostojevski is bovendien vooral op de mens en zijn omgeving gericht."

Speelt deze theologie een rol in Kampen?

"Mijn begeleider, professor Neven, geeft sinds jaren het *Zeitschrift für Dialektische Theologie* uit. Dit tijdschrift is uniek in de wereld. In die zin kan gezegd worden dat de dialectische theologie in Kampen belangrijk is."

U valt Barth en Thurneysen nogal aan, ook principieel. Was daar geen irritatie over?

“Ik heb heel bewust gekozen om het promotieonderzoek te doen in Kampen, bij Gerrit Neven. De reden was zijn ongelooflijke vermogen om mij in mijn vrijheid te laten. Hij was altijd bereid om in mijn gedachtengang, mits door mij goed beargumenteerd, mee te gaan.

In mijn besprekingen zet ik elke keer een concrete Dostojevski-passage naast een bespreking bij Thurneysen of Barth. Dan blijkt dat zij Dostojevski's religieuze opvattingen en zijn visie op de mens hebben miskend; dat deze miskenning tekenend is voor de manier waarop zij ook andere schrijvers en denkers behandelden; en dat hun benaderingswijze berust op een inconsequente omgang met hun Godsbegrip en, daarmee samenhangend, op een onjuiste antropologie (wetenschappelijke leer over de mens, DB).”

Wat vindt u van de opmerking: Personen als bij Dostojevski kom je in het normale leven nooit tegen?

“Ik ben het met deze opmerking niet eens: ik ken persoonlijk allerlei Dostojevski-personages in levenden lijve.”

Moest u in uw jeugd Dostojevski lezen?

“Dostojevski is sinds mijn jeugd mijn favoriete schrijver. Die heb ik gelezen nog voordat hij op het verplichte schoolprogramma voorkwam. Op de Sovjetschool uit mijn jeugd leerde je over een Dostojevski die in de romans, bijvoorbeeld in *De broers Karamazov*, zijn eigen 'atheïstische' gedachten heeft verbeeld in de rebellie tegen God van het perso-

nage Ivan Karamazov, en die het lichaam van de overleden staretz liet stinken om het geloof (in wonderen) belachelijk te maken. Dostojevski's vermeende atheïsme was de enige voorwaarde waaronder zijn romans op de literatuurlijst van de middelbare school mochten voorkomen. Na de perestrojka dreigt het volgens mij naar de andere kant scheef te groeien: Dostojevski wordt voornamelijk aangehaald als een strikt Orthodoxe schrijver.”

Verwijst de hoofdpersoon van 'De idioot' naar Christus?

“Vorst Lev Mysjkin - uit het Russisch vertaald betekent zijn naam letterlijk 'Leeuw van de Muis' - is door Dostojevski letterlijk gedacht als een *littéraire* verwijzing naar Christus. Het betekent absoluut niet dat Mysjkin een Christus-figuur is, hij heeft vele eigenschappen: zijn goedheid, zijn gave om op de gebeurtenissen en de gedachten van de andere personages te anticiperen et cetera, die naar Christus verwijzen. Echter Dostojevski's voornemen om deze persoon ook met humoristische eigenschappen uit te beelden - naar het voorbeeld van Don Quichot en Pickwick, maar ook reeds in zijn naam - was niet voor niets. Bovendien draagt Mysjkin een aantal donkere kanten, bijvoorbeeld 'dubbele gedachten'.”

Zijn de verschillen die u opmerkt tussen Dostojevski enerzijds en de dialectische theologie anderzijds, terug te voeren op het verschil tussen Oost en West?

“Uit Dostojevski's ego-documenten valt geen systematische geloofsleer op te maken. Wel zijn

trekken van een Orthodoxe spiritualiteit waar te nemen. Via korte schetsen van een aantal Orthodoxe doctrines, zoals de goddelijke energieën en de *theosis* (vergoddelijking van de mens, DB), probeer ik om de achterliggende wereldbeschouwing bij Dostojevski aan te duiden, en tegelijk tegenstrijdigheden en lacunes in zijn uitspraken te plaatsen, zonder ze in een overzienbaar geheel te dwingen.

Een belangrijk aspect van Dostojevski's spiritualiteit is zijn streven naar eenheid in het religieuze met behoud van het individuele. Bij deze opvatting van spiritualiteit was het voor mij van minder belang om afzonderlijke westerse of Orthodoxe invloeden in Dostojevski's voorstellingen van God en Christus na te gaan. Ik heb gekeken naar de algehele houding die uit zijn ego-documenten spreekt. Dit heb ik gedaan tegen de achtergrond van Palamas' leer van de doordringing van de schepping met goddelijke energieën.”

Wat zijn uw verdere plannen?

“Ik werk op het moment aan een postdoc-voorstel voor het NWO (Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, DB). In dit onderzoek, als het wordt gehonoreerd, zal ik mijn methode verder uitwerken, opnieuw door theologie en de Russische literatuur met elkaar te verbinden. Daarnaast zou ik mij graag actief willen inzetten voor de oecumene met de Orthodoxe landen van de voormalige Sovjet-Unie”.

Dolf Bruinsma

*De altaarruimte van de Maria-kathedraal tijdens de inthronisatie.
(Foto: © G. Acis)*

Synthroniso **Installatie van Mor Polycarpus** **Awgin Aydin**

Op zondag 29 april vindt in de kathedraal te Glane op een haast midden-oosters zonnige dag de installatie plaats van Mor Polycarpus. Onder deze naam is monnik Awgin Aydin twee weken tevoren in het Syrisch-orthodoxe patriarchaat in Syrië gewijd. De installatie, in het Nederlands ook wel inthronisatie geheten, heet in het Syrisch 'synthroniso' en is de officiële 'inbezitneming' door een bisschop van zijn nieuwe dioceses.

Reeds lang voor de aanvang zijn de vele Syrisch-orthodoxen samengedromd voor de kerk, waar tenten met grote beeldschermen zijn opgesteld. Zo kan men de plechtigheden binnen in de kerk volgen. Er wordt koffie en thee geschonken voor de gelovigen, die uit het hele land komen

en ver daarbuiten: Duitsland, Zweden en andere landen waar Suryoye wonen. Binnen in de kerk zitten de officiële genodigden, zowel uit eigen Syrisch-orthodoxe kring - in meerderheid - als ook vertegenwoordigers van andere kerken en van burgerlijke overheden. In de linkerbeuk van

¹Van Grieks *synthronon*, *synthronos* (letterlijk 'mede-troon'): oorspronkelijk de half-cirkelvormige bank voor de geestelijken in de apsis in de altaarruimte, met in het midden de cathedra, de bisschopszetel, maar blijkbaar is het woord voor het geheel in de Syrische traditie overgegaan op de bisschopszetel zelf en heeft het ook zijn naam verleend aan de dienst van de inthronisatie.

het middenschip zitten, heel traditiegetrouw, merendeels vrouwen en rechts de mannen.

Diakens en diakonessen

In de altaarruimte, die met een wand en een gordijn is afgesloten van het schip van de kerk, zitten de Syrische bisschoppen en priesters, maar ook de kerkelijke gasten. Links vóór de altaarruimte zit het mannenkoor van de *mshamshone*, de "diakens" (die in feite in de R.K. traditie subdiakens en gewijde lectors genoemd zouden worden). Zij zingen onder leiding van een priester een deel van de gezangen, daarbij mooi afgewisseld door het vrouwenkoor boven op het oksaal, de bovengalerij achter in de kerk. Deze laatsten worden *shamshyotho* genoemd, "diakonessen", soms daartoe door de bisschop aangesteld middels een soort wijding, soms ook niet. De zang van de vrouwen, die uit ver-

De nieuwe bisschop bij de kathedraal in Glane, net vóór de inthronisatiedienst. (Foto: © G. Acis)

schillende Syrisch-orthodoxe parochiekoren van Nederland komen, wordt begeleid door enkele instrumenten.

Eucharistie en inthronisatie

De dienst begint met de Goddelijke Liturgie, de eucharistie, die ruim een uur duurt. Net vóór de afsluiting daarvan, vindt de eigenlijke installatie plaats. Deze *synthroniso* kent gebeden en hymnen. Er wordt op een vrije manier uit de orde van dienst gekozen: sommige afgedrukte gezangen slaat men over, andere zingt men extra, hoewel ze niet in het uitgedeelde liturgieboekje zijn opgenomen. Liturgie is bovenal een levend gebeuren! De teksten zijn mooi, in hun haast archaïsche verhevenheid:

«Kom in vrede, o onze eerbiedwaardige vader en waarlijk eminente herder. Bezoek de kudde die u is toevertrouwd, precies zoals eens aan de grote Petrus. [...]

«Gezegend zij uw kudde, o onze vader, want zij werd waardig uw stem te horen en uw eminente gezicht te zien. Moge uw kudde

gezegend worden door uw gebeden en vol vreugde en blijdschap Hem eer brengen die u gekozen heeft, o onze vader, vol verheven schoonheid.»

«o, Heilige gelovige Kerk, jubel het uit en verblijd u in de ijverige herder en zorgdragende pastor, die is gekozen en bekend gemaakt door de H. Geest. Verheerlijk de Heer, dank Hem en zegen Hem in de eeuwen der eeuwen.»

Door enkele bisschoppen en andere geestelijken worden dan de bijzondere gebeden voor de nieuwe bisschop gezongen, steeds beantwoord door de zangers. En daarna is er in het Engels en in het Syrisch een lezing uit de *Eerste Brief aan Timoteüs*, die voor een groot gedeelte over de ‘episkopos’ gaat, letterlijk toezichthouder en vaak vertaald met ‘bisschop’. De vermaning dat de *episkopos* de man van één vrouw moet zijn (I Tim 3: 2) en dus als gehuwd verondersteld mag worden, is aan de Syrisch-orthodoxe traditie niet besteed. Want na enkele eeuwen christendom hebben alle toenmalige kerken, dus ook de Syrisch-orthodoxe, de traditie ingesteld dat de bisschop een celibatair moet zijn. Die traditie heeft men tot op heden bewaard. Professor Sebastian Brock uit Oxford, syroloog en leermeester van de nieuwe bisschop, leest het eerste deel van de Engelstalige epistellezing. De bisschop zelf leest het evangelie

Voorgeschiedenis Syrisch-orthodoxe diocees Nederland

- 1968: Eerste Syrisch-orthodoxen uit Tur Abdin (Zuid-oost-Turkije) als gastarbeiders in Twente.
- Vanaf 1975: Syrisch-orthodoxe asielzoekers vanuit Turkije naar Nederland. Raban Yohanna Ibrahim uit Syrië - de huidige aartsbisschop van Aleppo, Mor Gregorios - is de eerste priester die in Nederland onder hen pastoraal actief is.
- 1977: Stichting Syrisch-orthodox diocees van Midden-Europa (Duitsland, Benelux, Frankrijk, Oostenrijk, Zwitserland), o.l.v. monnik Yeshu' Çiçek (*1942, Tur Abdin)
- 1977, 1979: Benoeming resp. wijding van Yeshu' Çiçek, onder de naam Mor Julius, tot metropoliet van bovenstaand aartsbisdom, vanaf 1981 zetelend in het Syrisch-orthodoxe Sint-Efremklooster te Glane (gem. Lossler).
- Vanaf 1984: Syrisch-orthodoxe migranten vanuit Syrië en Libanon.
- 1996: Van het oorspronkelijke aartsbisdom Midden-Europa wordt om organisatorische redenen Duitsland als een zelfstandig aartsbisdom onder een eigen metropoliet afgesplitst (2006 uitgesplitst in drie patriarchaal-vicariaten).
- 2005, 29 oktober: dood van Mor Julius.
- 2006: Het aartsbisdom van Midden-Europa en de Benelux wordt uitgesplitst in drie patriarchaal-vicariaten. Een patriarchaal vicaris (= plaatsvervanger) bestuurt namens de patriarch een bepaald bisdom. Hierdoor krijgen bisdommen een sterkere binding aan het patriarchaat van Antiochië te Damascus dan een aartsbisdom heeft. Naast België-Frankrijk en Zwitserland-Oostenrijk wordt Nederland eveneens een patriarchaal-vicariaat onder een eigen metropoliet.

voor over de Goede Herder (Joh 10, 1-16), een toepasselijke tekst. Daarna wordt de bisschop in een sober ritueel naar de bisschops-troon geleid en neemt daarop met een minimum aan ritueel gewoonweg plaats. Uit de menigte klinkt applaus op en de - typisch midden-oosterse - scherpe vreugdekreten van de vrouwen. Vanaf de troon geeft de pas geïnthroniseerde kerkleider met zijn bisschoppelijke handkruis de zegen aan de mensen.

Axios!

Daarna volgt een indrukwekkend gebeuren. Iedere aanwezige bisschop - en dat zijn er nogal wat, overgevlagen overal uit Europa en het Midden-Oosten vandaan - zingt de nieuwe collega toe: «Axios!, axios!, axios!, aboen Mor Polykarpos», “Waardig, waardig, waardig, onze vader Mor Polycarpus”. Dit wordt telkens herhaald door het diakenkoor onder luide bijval vanuit de kerk, en op het laatst nog één keer hard gezongen door de hele verzamelde gemeente.

Op het laatst zingt de hele gemeente hem dit driemaal *axios* toe, met hetzelfde enthousiasme. Daarna volgen de toespraken, van kerkelijke en burgerlijke hoog-

Mor Polycarpus Awgin Aydin

- 1971: Geboren in Igündüke di-'lto (Turks: Gündükbükürü) in Tur Abdin, onder de naam Edip Aydin.
- Vanaf eerste helft jaren '80: Kloosterschool in het Syrisch-orthodoxe klooster Mor Gabriël naast middelbare staatsschool in Midyat (beide Tur Abdin).
- Eind jaren '80: wijding tot subdiaken; studies Engels en theologie aan verschillende anglicaanse en rooms-katholieke instellingen in Groot-Britannië.
- 1995: Bachelor in theologie.
- 1995-1997: Studies in Oxford bij de syroloog Sebastian Brock.
- 1997-2000: Masteropleiding aan St Vladimir's Orthodox Theological Seminary (VS).
- 2001: Studies aan Oecumenisch Instituut in Bossey; monnikswijding onder de naam Awgin in Ma'arat Sayyidnaya bij Damascus.
- 2002: Priesterwijding in Mor Gabriël.
- 2006: Benoeming tot bisschop voor het patriarchaal vicariaat Nederland.
- 2007, zondag 15 april: Wijding tot bisschop (metropoliet) onder de naam Mor Polycarpus in Ma'arat Sayyidnaya bij Damascus.
- 2007, zondag 29 april: Installatie (intronisatie) als bisschop in de kathedraal van de Moeder Gods in het Sint-Efremklooster, Glane.

Mor Polycarpus Awgin Aydin is bezig zijn proefschrift af te ronden over de Syrisch-orthodoxe monnikswijding in vergelijking met de dooprutis (voor Princeton Theological Seminary, VS).

waardigheidsbekleders Tijdens de installatieplechtigheid is er een ontroerend moment: Mor Polycarpus overhandigt aan zijn leermeester Sebastian Brock, een gelovige van de Anglicaanse Kerk, een evangelieboek in een goudkleurige metalen band. De leerling geeft als het ware het Woord 'terug' aan degene van wie hij het op een bijzondere wijze had ontvangen.

Op het einde sluit de bisschop het laatste gedeelte van de eucharistie af en trekt men in processie naar buiten, om een standbeeld van de overleden voorganger,

aartsbisschop Mor Julius († 2005), te onthullen en daarna met de vele gasten de feestmaaltijd te nuttigen.

Op het terrein rond de kathedraal en het klooster zijn ondertussen nog honderden en honderden mensen verzameld. De stemming wordt gepeild door interviews die de gasten van buiten worden afgenomen door de eigen Suryoyo TV-omroepen.

In kraampjes ligt Syrisch-orthodoxe literatuur te koop en zelfs al dvd's van Mor Polycarpus' consecratie tot bisschop in Damascus, twee weken eerder. Ongetwijfeld zullen ook dvd's volgen over de installatie op deze laatste zondag in april. Als men de plechtigheden niet zelf al intens heeft meegevierd, kan men het altijd nog later in huiselijke kring bekijken. Mor Polycarpus zal ze zelf niet nodig hebben om zich het warme welkom van zijn gelovigen op deze zomerse dag te herinneren.

Het koor van de 'diakonessen' voor de kerk na de installatie-dienst. (Foto: L. van Leijssen)

Leo van Leijssen

"JELTSIN VERANDERDE RELATIE ORTHODOXIE- STAAT"

Patriarch Alexei II van de Russische Orthodoxe Kerk heeft in een brief aan Jeltsin's weduwe, Naina Jeltsina, laten weten dat Jeltsin tijdens zijn regeerperiode een religieuze ervaring mogelijk heeft gemaakt. "In het nieuwe Rusland, waaraan de overleden president zijn krachten heeft gewijd, werd aan de Russische Orthodoxe Kerk de lang verwachte mogelijkheid geboden haar getuigenis en dienst zonder belemmeringen uit te dragen", aldus de patriarch.

(Bron: ENI 24 april 2007)

ARMEENSE KERK EN KRUIS IN TURKIJE

De Armeense Kerk wil de christelijke symboliek hersteld zien op gebouwen van haar in Turkije. De leider van de Armeense Apostolische Kerk in Turkije, patriarch Mesrob II Mutafyan van Istanboel, heeft in een brief aan de Turkse minister van Cultuur en Toerisme toestemming gevraagd voor het plaatsen van een kruis op en het vieren van een jaarlijkse dienst in een gerestaureerd Armeens kerkgebouw. Het kruis is op oude foto's van de kerk duidelijk te zien. De kerk was verlaten na de

genocide op de etnische Armeniërs (1915) in het toenmalige Osmaanse Rijk.

(Bron: ENI-17 april 2007)

ORTHODOXE KERKEN IN SIBIU

Op 26 april maakte de KEK (Conferentie van Europese Kerken) bekend dat de Oecumenisch Patriarch Bartholomeos I, door de oosters-orthodoxe christenen gezien als hun hoogste geestelijke leider, zal deelnemen aan de Derde Europese Oecumenische Assemblee te Sibiu in Roemenië in september van dit jaar. Kerkleiders die tevens uitgenodigd zijn voor de Assemblee zijn vanzelfsprekend patriarch Teoctist van de Roemeens-orthodoxe Kerk, bisschop Wolfgang Huber, die de Evangelische kerk in Duitsland leidt en metropoliet Kyrill, de voorzitter van de afdeling voor externe relaties van de Russisch-orthodoxe Kerk.

(Bron: ENI 26 april 2007)

SYRISCH- KATHOLIEKE KERK HOUDT SYNODE

Van 26 tot 28 april jl. vond in het Vaticaan een bijzondere synode plaats van de Syrisch-katholieke Kerk (patriarchaat van Antiochië, zetel in Charfe bij Beiroet, Libanon). Deze kerk, die sinds 1662 met Rome is verenigd, is

voornamelijk aanwezig in Libanon, Irak, Syrië en Turkije. Wereldwijd zijn echter ook leden van deze kerk aan te treffen. De bijzondere synode stond onder leiding van de katholieke patriarch van Antiochië voor de Syriërs, zijne heiligheid Pierre VIII Abdelahad. Daarnaast waren er dertien andere bisschoppen, die 150.000 Syrisch-katholieke gelovi-

gen over de hele wereld vertegenwoordigen. Paus Benedictus XVI, op wiens verzoek de synode plaats vond, nam eveneens deel. De paus van Rome beoogt daarmee de banden tussen de Zetel van Rome en deze geünieerde kerk te verstevigen en zijn waardering te tonen voor de Syrisch-katholieke Kerk. (Bron: VIS en Zenit 1 mei 2007)

MEDEDELING BET-DRASHA

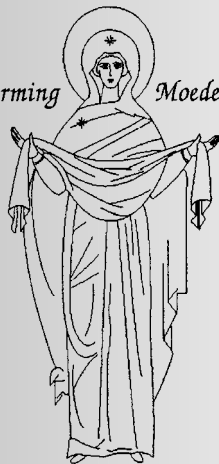
**Bet Drasha ~ Oosters christelijk Leerhuis
De Bijbel en de Syrische christelijke tradities**

In het nieuwe seizoen 2007-2008 starten de *Protestantse Gemeente van 's-Hertogenbosch* (PKN) en de *Katholieke Vereniging voor Oecumene* gezamenlijk een leerhuis. Daar zullen teksten uit de oosterse christelijke tradities centraal staan. In het komende werkjaar gaat het om Aramese en Griekse geschriften afkomstig uit het grote Syrische gebied (groter dan het huidige Syrië). Het betreft hun uitleg van en omgaan met bijbelteksten. Boeiende stukken uit hymnen, preken en commentaren worden behandeld in Nederlandse vertaling. De avonden staan onder leiding van ds. Paul van de Waal, predikant, en Leo van Leijssen, medewerker Oosterse Kerken.

De cursusavonden zijn donderdag 11 oktober, 15 november, 13 december 2007 en 10 januari, 14 februari, 13 maart 2008, tijdstip: 20.00-22.00 uur. Het leerhuis vindt plaats bij de Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 's-Hertogenbosch. Deelnamekosten: € 30 (inclusief tekstmateriaal).

U dient zich op te geven vóór 1 oktober 2007 via 073-6136471 of secretariaat@oecumene.nl

Bescherming Moeder Gods

Katholieke Oosterse Liturgievieringen April - mei 2007

Amsterdam

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

Delft

Oude Delft 18

's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

Eindhoven

Eikenburg, Aalsterweg 289

Haarlem

Janstraat 41

's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,

Maastricht

Kapel Zorgcentrum Amby
Achter de Hoven 25, 6225 EK

Nijmegen (BG)

Dobbelmannweg 3, tel. 024-3233503

Nijmegen (NBK)

Titus Brandsma-gedachteniskerk (voor-
malige Jozefkerk), Keizer Kareplein

Rotterdam

Kerk van de Missionarissen van het
H. Hart, Karel Doormanstraat 337

Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,
tel. 013-4672994

Utrecht (BG)

Kapel Gezondheidscentrum Lombok,
Ingang Jan Pieterszoon Coenstraat 60

De illustraties op de kaft:

*Voorzijde: St. Maron (4e-5e eeuw), Syrische
kluizenaar, beschouwd als de vader van de
Maronietische Kerk. Moderne icoon in
Maronietische kathedraal van Aleppo
Achterzijde: St. Simeon de Stylit (± 390-
459), Syrisch pilaarheilige, tegen de achter-
grond van de ruïnes van de grote bedevaarts-
kerk bij Aleppo, die in de 5e eeuw te zijner
gedachtenis rond zijn pilaar heen was
gebouwd. Hedendaagse wandschildering met
Syrische en Arabische inscripties, naar oud
voorbeeld uit 6e eeuw, in moderne Syrisch-
orthodoxe klooster Tell Wardiat bij Hassakeh
(Jezira), Noord-oost-Syrië. (Foto's: L. van
Leijsen)*

Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)

Zondag 10 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

*Alle diensten van de Byzantijnse Gemeenschappen (BG) in
het land zijn onder voorbehoud. Voor verdere informatie:
www.pokrof.nl of het desbetreffende secretariaat.*

Berkel en Rodenrijs: (Utrechts Byzantijns Koor)

Zondag 3 juni, 11 u: Goddelijke Liturgie in parochie O.L.V.
Geboorte, Noordeindseweg 100.

Delft: (BG)

Zondag 10 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 8 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Eindhoven: (BG)

Zondag 3 juni, 11 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 1 juli, 11 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 5 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

's-Gravenhage: (BG)

Zaterdag 16 juni, 9.30 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 24 juni, 19 u: Vespers.

Zondag 25 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 14 juli, 9.30 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 21 juli, 19 u: Vespers.

Zondag 22 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 11 augustus, 19 u: Vespers.

Zondag 12 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 18 augustus, 9.30 u: Goddelijke Liturgie.

Zaterdag 25 augustus, 19 u: Vespers.

Zondag 26 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Iedere woensdag 10 u: Urendienst met Typika óf
Goddelijke Liturgie.

Haarlem: (BG)

Zaterdag 7 juli, 19.30 u: Vesper en Goddelijke Liturgie.

's-Hertogenbosch: (Johannes van Damascusgemeenschap)

*Iedere zondag 10.15 uur: Goddelijke Liturgie; soms bij
afwezigheid van een priester Metten i.p.v. Goddelijke
Liturgie.*

Bijzondere diensten:

Zondag 3 juni, Eerste Zondag na Pinksteren -

Allerheiligen, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 10 juni, Tweede Zondag na Pinksteren, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie.

Zondag 17 juni, Derde Zondag na Pinksteren, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie.

Zondag 24 juni, Vierde Zondag na Pinksteren, 10.15 u:

Goddelijke Liturgie.

Zondag 1 juli, Vijfde Zondag na Pinksteren, 10.15 u:

Mettendienst.

Zondag 8 juli, Zesde Zondag na Pinksteren, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.

Zondag 15 juli, Zevende Zondag na Pinksteren, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.

Zondag 22 juli, Achteste Zondag na Pinksteren, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.

Zondag 29 juli, Negende Zondag na Pinksteren, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.

Zondag 5 augustus, 10.15 u: Goddelijke Liturgie. Men
viert de Gedaanteverandering des Heren. Op het einde
van de Liturgie Zegening van de Druiven en de nieuwe
vruchten van de zomer.

Zondag 12 augustus, Elfde Zondag na Pinksteren, 10.15
u: Mettendienst.

Zondag 19 augustus, 10.15 u: Goddelijke Liturgie. Men
viert de Ontslapting van Maria.

Zondag 26 augustus, Twaalfde Zondag na Pinksteren,
10.15 uur: Goddelijke Liturgie.

*Voor informatie over de diensten: www.byzantijnseka-
pel.nl of mev. Myrjam Corsten, tel. 073-6148508.*

Haaren (N-Br): (Tilburgs Byzantijns Koor)

Zondag 1 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie in St.
Lambertuskerk aan Leypad 1A.

Maastricht: (BG)

Zondag 17 juni, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (BG)

Zaterdag 23 juni, 19 u: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)

Zaterdag 9 juni, 19 u: Chrysostomusliturgie.

*Voor informatie: j.vanderpost@planet.nl, op Internet:
www.cs.ru.nl/~kees/nbk/*

Roosendaal: (BG)

Zondag 29 juli, 15 u: Typika in O. L. Vrouweparochie,
Kade 23.

Rotterdam: (BG)

Zondag 3 juni, 11.15 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 1 juli, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 5 augustus, 10 u: Goddelijke Liturgie.

Tilburg: (TBK)

Zondag 10 juni, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

Voor actuele informatie: www.tilburgsbyzantijnskoor.nl

Utrecht: (BG)

Zaterdag 16 juni, 10.30 u: Goddelijke Liturgie, Kerkfeest,
in St.-Antoniuskerk, Kanaalstraat.

BREDIUSSTICHTING ORGANISEERT ICOONCURSUS IN MACEDONIË

Van 22 augustus t/m 2 september 2007 vindt een cursus icoonschilderen o.l.v.
de Nederlandse icoonschilder Piet van der Heide plaats in het St.
Michaëlsklooster in het oosten van de republiek Macedonië. Voorafgaand aan
de cursus wordt er een vierdaagse rondreis langs de belangrijkste monumen-
ten van de rijke religieuze cultuur in het westen van dit land gemaakt.
Inlichtingen bij de A.A. Brediusstichting, tel. 0487 53 1387 /
e-mail: brediusstichting@hetnet.nl

POKROF

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
oecumene
athanasius en wilibrord

